

Látogatóban...

Vatai Éva

Színházi problémáink kusza dzsungelében igazságtalanul kevés figyelem jut bizonyos területekre: ilyen elhanyagolt terület a gyermekszínház. A világban jártamban-keltemben gyakran közlőről konstátálhatom: gazdagabb ismerőseinknél sincs minden rendben!

De példájukból okulva nem lehetne-e sok hibát elkerülni, rengeteg vita, pénz és energia megtakarításával?!

A jelenlegi francia jobboldali kormányt azzal vádolják a művészek, hogy hivatalba lépése óta sorozatosan felrúgja a jóléti társadalmaknak a művészetek pártolására vállalt kötelezettségét, s a színházat a pénz szorításába kényszeríti.

A színházi világnak van egy speciális területe, a gyerekszínház, melynek anyagi nehézségeit évtizedek óta enyhítette az oktatásüggyel való összefonódása. Merre épülhet-haladhat tovább az út akkor, amikor két, hasznos nem termelő szféra, a művészet és oktatásügy megszorító intézkedések tömkelegét szenvedni el?

Amellett, hogy az európai országok közül Franciaország sok megoldása előremutató, a gyerekszínház (színház fiatal közönségnek: *théâtre jeune public*, a továbbiakban tjp) – továbbra is a színházi élet eltartására szoruló rokona marad. Franciaországban nagy a társadalmi igény a gyerekszínházra, ezt a hatvanas évek óta számos fórumon hangsúlyozzák. Az ügyért minden biztonnyal tesznek is – bizonyítékul íme néhány irigylésre méltó dolog:

- A kultúra és oktatásügy között évtizedek óta folyik a korántsem zökkenőmentes, de rendszeres egyeztetésen alapuló együttműködés. (Ez logikusan indokolt befektetés a kultúra részéről: később majd az a felnőtt jár színházba, akiben gyerekkorban kifejlesztik az igényt.) A Lang-Haby egyezmény (1983) életbe lépése óta a gyakorló művészek előtt megnyílnak az iskolakapuk: a fiatalokkal egész éven át tartó műhelyekben dolgozhatnak. Jelenleg a gyermekszínházi produkciók fő vásárlói az oktatásügyi intézmények: az iskolai művészeti nevelés-csomag az éves műhelymunka végén színházi bemutatót is tartalmaz. (Lang-Tasca tervezet, 2001)
- Több speciális kiadó foglalkozik a gyermekszínházi szövegek kiadásával (Ecole des Loisirs-Collection Théâtre, Retz, Actes-Sud, Lansman stb.). A színházi előadások szövege általában az előadások helyszínén is megvásárolható. Az említett kiadók arra alapoznak, hogy a szöveg önmagában is érvényes, és jó módja lehet a színház népszerűsítésének.
- A színházi szaklapok többségének állandó vagy alkalmi gyermekszínházi rovata van. A France Inter országos rádióadó szombat reggelenként „*Vajas kenyér és pótszék*” címmel állandó műsort sugároz a gyermekszínházról, immár negyedik éve. A hallgatók száma magas és stabil, a műsor meglehetősen nagy népszerűségnek örvend.
- A nyári Avignoni Fesztiválnak 1969 óta van gyermekszínházi részprogramja: az utóbbi években állandósult az arány (10%-a az OFF produkcióinak, vagyis kb. 65-70 darab).

Olivier Bailly szerint⁴ az aktuális felmérések bizonyítják, hogy nincsenek rendben a dolgok, mert „túl sok gyerek nem jár színházba, és túl sok felnőtt nem jár színházba. De a legnagyobb baj mégis csak az, hogy a túl sok felnőtt *nem kíséri el* a színházba gyereket.” A felnőttnek kötelessége lenne együtt átélni és megbeszélni a színház adta kulturális élményeket a gyerekekkel. Minden nem terhelhető az iskolára: a családon belül megosztható élményeket, megértendő problémákat generációs transzmisszióval kell kezelni! Erre (is) való a család.

Így aztán csak eltökélt társadalmi összefogás húzhatja ki a jelenlegi nehéz helyzetből a gyermekszínházakat, amelyek:

- pénztelenségben szenvednek, mert annak ellenére, hogy fontosságukat kulturális és oktatásügyi oldalról is elismerik, semmiféle *állandó* állami forrás nem áll mögöttük
- néhány alkalmi pályázattól eltekintve, amelyek egy-egy gyermekelőadás létrejöttéhez nyújtanak segítséget, nem áll készen olyan politikától független rendszer, amely túlélésüket biztosítaná

⁴ La Scene (septembre 2002, 38)

- attól kiszolgáltatottak, hogy a piaci törvények sarokba szorítják a gyerekek számára készült produkciókat, s előnytelen helyzetükön csak megbízható állami kompenzációval lehetne változtatni

A franciaországi gyermekszínházak, a színházak gyermektagozatának helyzetéről beszélgettem Mylène Idier-Auvinet-val, a La Roche sur Yon-i Manège Nemzeti Színpad⁵ programszervezőjével. Színházuk, a város patinás kis olasz színháza közelében néhány éve épült a 840 főt befogadó modern Manège, melynek működését 50%-ban a város, 20%-ban a Kulturális Minisztérium finanszírozza, 30%-ban a közönsége. Főként befogadó színházként működik: a meghívott programok kiválasztásáért az igazgató mellett egy hat fős szakmai csoport felel.

Évenként 15 ezer fiatal néző látogatását regisztrálják, ezen kívül több mint 10 oktatási intézményben vállalnak rendszeres színházi nevelési tevékenységet. Évente 15-20 tjp-produkciót kínálnak.

Mire vonatkozik a francia nyelvben használatos „színház fiatal közönségnek” (tjp) elnevezés?

Azt jelenti: színház 1 és 13 év közöttieknek. Utána a fiatalokat „normál” színházi közönségnek tekintjük. A tjp kulturális tevékenységben két dologról beszélhetünk, amelyek különbözőek, de szerintem jól kiegészítik egymást:

- Iskolaidőben a gyerekek számára kínálunk előadásokat. Ez nagyon fontos, mert az iskolai évek alatt minden gyermek számára elérhetővé válik a színház, s ez bizonyos fokig kulturális esélyegyenlőséget teremt.
- Tevékenységünk másik területén belül a családok számára szerdánként és szombatonként 15 és 18 óra között programozunk előadások.

A mi színházunk mindkét tevékenységet nagyon fontosnak tartja. Két személy teljes munkaidőben foglalkozik gyermekszínházi szervezéssel, ami Franciaországban nem mindennapi. Ez a színház vezetőségének döntése: meg vagyunk győződve arról, hogy nagyon fontos a legfiatalabbak felé nyitni. De nem csak műsortervet készítünk, hanem mintegy tíz oktatási intézménnyel vagyunk állandó kapcsolatban, ahol találkozókat szervezünk a művészek és gyerekek közt, színházi, írói és táncműhelyeket vezetünk. Figyelemmel kísérjük a fiataloknak a nálunk dolgozó művészekkel készült alkotását is: a felolvasásoktól kezdve a darab megrendezésén át az alkotókkal való találkozókig, előadásokig, beszélgetésekig. Ezt mind felvállaljuk.

Nemrégiben olvastam egy cikket egy 60.000 fős város színházáról, ahol évenként 7-8 gyermekdarabot játszanak, s így szükségessé vált egy gyermekszínházi programszervező státusz megteremtése. A városi fenntartású színházakban kötelező a tjp-szekció?

Csak egyes városi színházakban van ilyen. A városi fenntartású színházakat a Kulturális Minisztérium éves támogatása mellett kizárólag a város tartja fenn, s városi szinten politikai döntés születik arról, kell-e tjp-szekció. Városa válogatja, van, ahol a tjp-nek semmi jelentőséget nem tulajdonítanak. Ami pedig a mi színházunkat illeti, a gyermekszínházi produkciók a teljes védelmünket élvezik. 18 éve dolgozom ezen a területen, s ezalatt a gyermekszínházat a város kulturális életének egyik tartóoszlopává tettük, egyéb külső szervezetekkel összefonódva, mint a Printemps Théatral Fesztivál, s a különböző oktatási intézményekben rendezett színházi műhelyek révén.

Vannak-e Franciaországban olyan színházak és társulatok, amelyek kizárólag gyermekszínházi előadásokat hoznak létre?

Franciaországban hat ilyen színházi központ működik 50%-os állami támogatással. És még sok kisebb intézmény, amely gyermekszínházi területen tevékenykedik: városi gyermekszínházak, kultúrházak, minden megyében működő kulturális szolgáltató intézmények.

Sok tjp társulat van, mert a gyerekközönség befogadóbb, s ez szellemileg megtermékenyítő. Sajnos azonban sok társulat erősen középszerű előadásokat hoz létre, mert nem értette még meg, hogy a gyerekközönség teljes értékű színházi közönség.

Jelenleg az oktatásügy milyen módon támogatja a tjp-társulatokat, illetve tjp-szekciók munkáját?

⁵ La Roche sur Yon (Vendée, lak.: 45.000)

Az oktatásügy most is nagy figyelemmel kíséri, mi történik a színházak és az oktatási intézmények között, de általában közvetlenül semmit nem támogat!

A kezdetek óta folyik az oktatásügy és a kultúra egymásra mutogatása. S a fájdalmas az, hogy mindkettőnek igaza van – mindig attól függően, hogy tesszük fel a kérdést. De az erősen piacfüggő francia színházi világban állja-e a sarat a gyermekszínház?

Franciaország a többi európai országhoz képest jól áll gyermekszínház területén, s leginkább kisgyerekeknek létrehozott produkciók terén, de – mert hogy a gyerekkorúak még csak potenciális szavazók – szüntelenül szenvedünk az anyagi elismertség hiányától.

Egyre nehezebb gyermekprodukciókra támogatást kapni. Egy gyermekprodukció soha nem adható el 3500 eurónál többért, s gyakran csak 1000 euróért. Nem gyermekszínházi produkcióknál az előadások ára 3500 eurónál kezdődik, s 15 ezerig is elmehet. A jegyek ára sem mérhető össze: a gyermekelőadás belépőjegye átlag 3 euro, a felnőtt előadásoké pedig 12 euro. Mivel a színházak költségvetése egyre csökken, erős kísértést éreznek a színházigazgatók arra nézve, hogy a gyermekszínházi produkciókat hagyják ki a programból. A helyzet nem valami fényes, de elkeseredésre sem ad okot.

A gyermekszínház a színészekről is másfajta művészi és emberi erőfeszítéseket követel. A kisgyermek még nem sajátította el a helyes színházi viselkedés módját, s néha nagyon meglepően képes reagálni. Te milyenek látod a gyermekközönséget?

Fontosnak tartom még egyszer elmondani, hogy szerintem a gyerekek teljes jogú nézők. Talán néha nagyobbak is az elvárásaik, mint a felnőtteknek. Ha unatkoznak, nagyon gyorsan kimutatják. De a gyerekek kezdik megtanulni, hogyan kell figyelmes és kritikus nézővé válni. A múltkor egy fiú kijött az egyik táncelőadásról, ami nem tetszett neki. „Most már tudom, hogy miért megyek majd el egyes előadásokra, és másokra miért nem.” Szerintem ő mindent megértett.

Franciaországban néhány éve a színházi nevelésben nagy hangsúlyt helyeznek a „nézők iskolájára”, amely a színházi viselkedés normáit, a figyelő és aktív nézői magatartást tanította. Belgiumban arra jöttek rá, hogy a színházi előadás kulcsát kell a gyerekek kezébe adni. Ugyanakkor a „túlpedagógizálás” is helytelen. Egy helyen azt írja Joel Simon: „Könyörgöm, hagyjuk a gyereket, hadd fedezze fel maga az élő színházi előadás teremtette érzelmeket!”

Igen, a színház tiszta örömet szerezhet a gyerek számára. Lehet a gyerek is aktív néző, de segíteni kell, hogy megnyíljanak számára az előadás kapui. A mi feladatunk, hogy magas művészi színvonalú előadásokat ajánljunk neki, s legalább annyira készítsük fel egy előadásra, hogy néhány nappal előtte kezébe kerüljön a programfüzet, s megtudja, mit fog látni. Kötelességünk, hogy jó körülmények közt fogadjuk: számozott helyekre ültetjük őket 8 éves kortól, már óvodás kortól belépőjegyet kapnak. Minden előadás után találkozót ajánlunk a művészekkel. Ez szerintem mind egy-egy fontos lépés afelé, hogy a gyerekből kritikus néző váljon, s teljes jogú állampolgár, vagyis olyan ember, aki képes önállóan mérlegelni és dönteni.

Esettanulmány: a legnagyobb lengyel színházi nevelési csoport

Cziboly Ádám

2003. júliusában két hetet tölthettem el a Wybrzezak Egyesületnél, Lengyelország legnagyobb színházi nevelési csoportjánál.⁶ A Wybrzezak Egyesület Gdanskban működik 1996 óta. A látogatás célja a kapcsolatépítésen túl az volt, hogy működés közben lássam a szervezetet, és ezáltal minél több információt és tapasztalatot szerezzek arról, jelenleg Lengyelországban hol tart a színházi nevelés.

⁶ A Soros Alapítvány jóvoltából. A „Looking Inside” program bárki számára megpályázható lehetőség volt, a program keretében kelet-közép-európai kulturális menedzserek látogathattak el a régióon belül a hasonló területen dolgozó szervezetekhez, hogy közös munka során belülről, működés közben ismerjék meg a társszervezetet. A látogatás során a Káva Kulturális Műhelyt képviseltem.